

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií
Katedra sociologie

ŠKÁLA SPOKOJENOSTI SE ŽIVOTEM A MOŽNOSTI JEJÍHO POUŽITÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Metody výzkumu v sociologii (SOC107)

Seminární práce

Zdeňka Hauková (SPSP)
Juraj Horský (SOC-POL)
Jiří Navrátil (SOC-POL)
Jan Novotný (SPSP)

Brno 7.5 2003
jarní semestr 2002/2003

Úvod

Úkolem této statě bylo pokusit se o další úspěšné rozšíření množiny pokusů o interkulturní aplikaci škály SWLS, měřící spokojenost se životem (jako součásti konceptu Subjektivní spokojenosti). Tato škála byla validizována v severoamerickém kulturním kontextu, a to jak vnitřně, tak pomocí vnějších kritérií; byla také úspěšně testována její reliabilita.

Nyní je předkládána dokumentace k provedené pilotní studii na vzorku vysokoškolských studentů v České republice. Ta měla za cíl zjistit, zda tento konstrukt může být bez větších obav použit v českém kulturním kontextu (to znamenalo získat empirické důkazy o validitě a reliabilitě SWLS pomocí dotazníkového šetření). Tím chtějí autoři přispět do řady dalších výzkumů, které popsaly přenesení škály SWLS do jiných – od severoamerického prostředí mnohdy mnohem výrazněji odlišných – sociokulturních oblastí.

Koncept *Subjective Well-Being* (SWB)

Koncept subjektivní spokojenosti (v originále „*Subjective Well-Being*“ – viz dále SWB) odkazuje na způsob sebehodnocení lidských životů. Osobní hodnocení života může být realizováno dvěma způsoby – SWB v sobě tedy obsahuje dva aspekty – afektivní (dále rozdělený na pozitivní afekty a negativní afekty) a kognitivní (obecná spokojenost se životem) (Pavot & Diener, 1993; Diener *et al.*, 1997). Kognitivní způsob hodnocení znamená, že osoba vědomě hodnotí spokojenost s vlastním životem jako celkem, anebo hodnotí jednotlivé specifické oblasti života.¹ Afektivní způsob hodnocení je naproti tomu definován tak, že osoba vypovídá o svých pozitivních či negativních náladách a pocitech, které souvisejí s jejím životem. Všechny tři hlavní komponenty konceptu SWB (spokojenost se životem, pozitivní a negativní afekty) mohou dále obsahovat různé další subkomponenty.² SWB tak může být měřena na různých stupních podrobnosti v závislosti od účelu měření.

Kognitivní a afektivní komponenty subjektivní spokojenosti spolu podle Pavota a Dienera (1993) minimálně středně silně korelují a celkově je SWB strukturovaná tak, že tyto tři komponenty formují globální faktor souvisejících proměnných (Diener *et al.*, 1997).

Pavot a Diener (1984, dle Pavot & Diener 1993) uvádějí několik kardinálních charakteristik konceptu SWB. Koncept se podle nich nezaměřuje jen na nežádoucí stavy jako je deprese a úzkost, ale snaží se odhalit také faktory odlišující ne příliš šťastné lidi od středně šťastných a extrémně šťastných lidí. Dalšími znaky konceptu SWB jsou to, že je založený na vnitřních zážitcích

¹ Může jít například o zaměstnání, zdraví, manželství a podobně.

² Jako jsme už zmiňovali, u spokojenosti se životem se jedná o jednotlivé sféry života (láska, manželství, přátelství a pod.), pozitivní a negativní afekty mohou být dále konkretizovány (radost, hrdost, resp. vina, smutek, strach a pod.).

respondenta bez reflexe externího rámce³ a to, že se zaměřuje na dlouhodobější stanoviska a nejenom na momentální nálady.

V případě interkulturních zjištění o SWB autoři (Diener *et al.*, 1997; Simpson *et al.*, 1996) píšou o některých zajímavých zjištěních. Chudé země podle nich vykazují průměrnou SWB na úrovni neutrality. Bohatší země, které poskytují vyšší míru osobní svobody a práv, které jsou předpoklady pro uplatnění individualismu, vykazují vyšší hodnotu SWB. Jiné faktory jako například ekonomický růst a kulturní homogenita společnosti nekorelují s průměrnou hodnotou SWB. Diener a další (tamtéž) také poukazují na fakt, že v zemích, které jsou spíše individualistické, je SWB vyšší než v zemích více kolektivistických a též se dá říci, že individualisté konstruují posuzování spokojenosti se životem jiným způsobem než kolektivisté.

Hodnotu SWB výrazně ovlivňují povahové vlastnosti, zatímco demografické faktory obyčejně pouze slabě korelují se subjektivní spokojeností (Diener *et al.*, 1997). Proměnné jako vzdělání, etnická příslušnost a věk většinou korelují se SWB jen velmi nízko. Avšak dá se říci, že některé demografické proměnné SWB poměrně konzistentně predikují.⁴ Vliv příjmu na subjektivní spokojenost je dvojaký – na jedné straně vyplývá výlučný vliv příjmu na spokojenost v momentě, kdy jsou ohroženy fyzické potřeby, ale rostoucí příjem nad tuto hranici ovlivňuje subjektivní chápání pocitu štěstí jen málo. SWB je též ovlivňovaná takovými charakteristikami jako jsou cíle osob, způsoby poznávání a aktivity lidí. (Diener *et al.*, 1997, Cooková, 2002).

Měření kognitivní složky SWB – škála SWLS

Na měření afektivní složky konceptu SWB se používají například *Afektometr* (Kammann a Flett 1983), tzv. *PANAS* („*The Positive and Negative Affect Schedule*“, Watson, Clark & Tellegen, 1988) nebo tzv. *MUNSCH* („*The Memorial University of Newfoundland Scale of Happiness*“; Kozma & Stones, 1980) (cit. dle Pavot & Diener, 1993).

Kognitivní složka SWB se měří prostřednictvím Škály spokojenosti se životem (v originálu „*Satisfaction with Life Scale*“ – viz dále SWLS). (Pavot & Diener, 1993; Diener *et al.*, 1997).

Škála SWLS se používá na měření spokojenosti se životem jako celkem, přičemž celkovou spokojenost respondent vyjadřuje prostřednictvím integrace a vážení různých oblastí života podle vlastní vůle. Při kognitivním hodnocení, které je zahrnuto v měření obecné spokojenosti se životem, se přitom od jednotlivce požaduje srovnání mezi momentálním stavem jeho vlastního života

³ Jak píše Diener (1997) “když si někdo myslí, že je spokojený, tak je”. Tento pohled odlišuje koncept SWB od pohledu tradiční klinické psychologie.

⁴ Například lidé žijící v manželství vykazují vyšší pocit štěstí než lidé nikdy nesezdání, rozvedení nebo žijící odděleně.

a samostatně definovanými očekáváními ohledně jeho života nebo srovnání se životem jiných lidí.

Vnitřní validity (*content validity*) škály SWLS bylo docíleno tak, že z původních 48 položek tvořících škálu bylo vybráno 10, a to tak, aby škála splňovala podmínku jednodimenzionality. Mezi původními 48 položkami byly zjištěny tři faktory, po redukci na 10 položek už pouze jeden (Pavot & Diener, 1993).⁵ Pět z těchto položek bylo vyřazeno jako nadbytečné při artikulaci voleb respondenta. Tímto byla tedy vytvořena pětistupňová škála ve své současné podobě. Její původní verze byla do české podoby přeloženo následovně:

1. Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.
2. Moje životní podmínky jsou výborné.
3. Jsem spokojený se svým životem.
4. Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.
5. Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.⁶

(Respondent má na výběr ze sedmi odpovědí – zcela nesouhlasím; nesouhlasím; spíše nesouhlasím; ani nesouhlasím, ani souhlasím; spíše souhlasím; souhlasím.)

Vnější validita (*construct validity*) byla rovněž prokazována v několika šetřeních. Tato validita škály SWLS byla prokazována ve studiích, kde byla korelována s deseti dalšími nástroji na měření subjektivního pocitu spokojenosti⁷. Většina korelací byla vyšších než $r = 0.5$ (sig. < 0,01) (Pavot *et al.*, 1991). Byly provedeny také korelace mezi škálou SWLS a hodnocením tazatele, vrstevníků a dalších objektivních nástrojů měření⁸.

Byla zjištěna stabilita škály – i její citlivost ke změnám během života (Pavot & Diener, 1993). Rovněž aplikace škály na skupiny s očekávaným nízkým skóre na škále SWLS (pacienti psychiatrie, vězni, zneužití ženy, váleční veteráni apod.) skutečně vykazovali nižší hodnoty. Dále

⁵ Zbývajícím dvěma položkami / faktory – kromě konceptu globální spokojenosti – byly již zmíněné pozitivní a negativní afekty (Pavot & Diener, 1993) – viz též *Center for Outcome Measurement of Brain Injury* (<http://www.tbims.org/combi/swls/swlsprop.html>).

⁶ V anglickém originále:

1. *In most ways my life is close to my ideal.*
2. *The conditions of my life are excellent.*
3. *I am satisfied with my life.*
4. *So far I have gotten the important things I want in life.*
5. *If I could live my life over, I would change almost nothing.*

⁷ Například hodnocení vrstevníků či rodičů respondenta, dále index okamžité spokojenosti, škála LSI-A a další. Zejména hodnocení života respondenta jeho vrstevníky, či rodiči je zajímavý pokus o validizaci škály pomocí více objektivních kritérií, než je pouhé subjektivní sebehodnocení respondenta.

⁸ Například korelace mezi sebehodnocením na škále SWLS a hodnocením vrstevníků či blízkých osob (*peers*), po případě rodičů, byla $r = 0,54$, $p < 0,01$.

bylo opakovaně prokázáno spojení mezi mírou pozitivního a negativního afektu s touto škálou (Cooková, 2002; Pavot & Diener, 1993; Pavot *et al.*, 1991).

Ve vztahu k validitě založené na schopnosti předpovídat některé vlastnosti (*criterion-related* nebo *predictive validity*) škála spokojenosti se životem koreluje středně až silně s ostatními škálami subjektivní spokojenosti a koreluje předpověditelně se specifickými osobnostními charakteristikami jako je například samota, úzkost, stydlivost, fyzická atraktivita a podobně. (Diener *et al.*, 1997; Diener, 1993; Neto, 1993; Cooková, 2002). Pokud škála SWLS měří právě individuální posouzení spokojenosti se životem při použití vlastního osobního kritéria, doporučuje se jako doplňková škála ke škálám, které jsou zaměřené na psychopatologickou nebo emocionální spokojenost. (Diener, 1993).

Skórování na škále může být interpretováno v relativních i absolutních číslech. Skóre 20 reprezentuje (za předpokladu sedmistupňové škály) neutrální bod, kdy je respondent stejně spokojený jako nespokojený, skóre 21 až 25 znamená trochu spokojený a 15 až 19 trochu nespokojený. Skóre mezi 26 až 30 reprezentuje vysokou spokojenost a skóre 5 až 9 indikuje extrémní nespokojenost. (Pavot & Diener, 1993).

Dle Pavota a Dienera (1993) má škála SWLS potenciál být interkulturním indexem spokojenosti se životem a to na základě už sebraných dat z výzkumů v různých zemích. Škála SWLS byla přeložena do několika jazyků a použita v různých, vzájemně velmi odlišných kulturních prostředích, a to od frankofonních oblastí Kanady, přes Holandsko, Izrael, Koreu či Čínu⁹ (Pavot & Diener, 1993). Dodávají však, že je potřebné ještě provést další výzkumy kvůli zjištění interpretací škály v různých kulturách a subkulturách, aby se daná teze ještě více potvrdila.

Metoda

Konstrukce vzorku.

Subjektem této studie byl vzorek 100 studentů. Při výběru vzorku byl postup již do jisté míry určen zadavatelem. Jednalo se o vícestupňový náhodný výběr, s pevně určenou základnou pro další, užší výběr. Touto základnou byla populace vysokoškolských, studentů Masarykovy univerzity, s omezením na studenty humanitních oborů (respektive příslušných fakult). Dalším (již zvoleným) stupněm výběru byla populace studentů Právnické fakulty, mezi kterými byl metodou náhodného výběru vybrán uvedený počet jedinců. Jedná se o studenty různých ročníků, mezi kterými byl následně administrován dotazník. Vyplňování dotazníku probíhalo bez asistence tazatelů. Tato metoda byla zvolena kvůli charakteru pokládaných otázek.

⁹ Viz provedené výzkumy: Francie (Blais *et al.*, 1989), Nizozemí (Arrindell *et al.*, 1991), Rusko (Balatsky & Diener, 1993), Čína (Shao & Diener, 1992) a některé další.

Vzorek tvořilo 47 mužů 52 žen (1 respondent na tuto otázku neodpověděl). Průměrný věk respondentů byl 22,35 roku. Nejstaršímu respondentovi bylo 35 let, nejmladšímu pak 20 let. Nejčastější věk respondenta bylo 22 let.

Validizace.

Úkolem této statě je přistoupit ke kritickým vlastnostem, které souvisí s možností aplikace škály SWLS na českou populaci. Cílem je postihnout (popřípadě vyloučit) riziko, že by případné použití škály SWLS na českou populaci bylo nereliabilní či nevalidní.

Jde tedy především o prokázání vnitřní a vnější validity (*construct validity*) a reliability škály SWLS. K testování vnitřní validity a reliability bylo možno přistoupit až po získání empirických dat (viz dále).

K vnější validizaci škály SWLS v českém prostředí lze preliminárně přistupovat na několika úrovních, a to v závislosti na typu validity, kterou chceme prokázat.

Validita založená na členství ve známé skupině zde nemůže být pro obecnost konceptu použita s velkým účinkem. Rovněž prediktivní validita není v tomto případě možná, respektive nebyla autory této statě provedena z časových důvodů. Pro naše účely tedy posloužil model souběžné validity (v jednom případě se opřeme o proměnnou, použitou v modelu konstruované validity).

Nástroje vnější validizace.

Mezi oblastmi proměnných, které byly použity k vnější validizaci škály SWLS v českém prostředí, lze rozlišit čtyři skupiny použitých proměnných (podle zdrojů a způsobů validizace). Všechny tyto proměnné prokázaly v některém z dřívějších výzkumů vysokou hodnotu korelace se škálou SWLS – právě proto byly zvoleny jako externě–validizační kritéria. Jedná se o:

1. proměnné z výzkumu v portugalském prostředí (Neto, 1992)
2. proměnné z výzkumu v americkém prostředí (Cooková, 2002; část Pavot *et al.*, 1991)
3. proměnná kontrola nad životem, již použitá v českém prostředí a korelující se spokojeností se životem
4. proměnná anomie, tvořící součást hypotézy v konceptu konstruované validity

Ad. 1: Neto (1992) provedl validizaci škály SWLS v portugalském prostředí na vzorku adolescentů¹⁰. Zajímal se především o to, zda lze některá zjištění referovaná Dienerem (Diener *et al.*, 1997) vztáhnout na odlišnou třídu subjektů: odlišených jak svým kulturně–národním prostředím, tak věkem. Šlo tedy o obdobu úkolu, který se snaží objasnit tato stať: validizovat škálu SWLS

¹⁰ Ve svém výzkumu použil Neto vzorku 217 adolescentů mezi 14 a 17 lety. Lze se domnívat, že věk výběrového souboru při používání SWLS nehraje roli (Pavot *et al.*, 1991).

v neamerickém prostředí. Hlavními položkami, u kterých Neto prokázal vysokou korelaci a velkou predikční schopnost v souvislosti se škálou SWLS byly:

- sebehodnocení pocitu štěstí¹¹ (sedmistupňová škála – velmi nešťastný/–á až velmi šťastný/–á)
- sebehodnocení fyzické atraktivity (sedmistupňová škála – neatraktivní až vysoce atraktivní)
- sebehodnocení ostýchavosti (sedmistupňová škála – vůbec ne stydlivý/–á až velmi stydlivý/–á)
- položky měřící sociální schopnosti a kompetence – zde je nejdůležitější položkou osamělost, jako ukázka efektu špatných sociálních dovedností, osamělost měla také silnou negativní korelaci se škálou SWLS (u sebehodnocení osamělosti byly korelace nižší než u nepřímé míry osamělosti) (v dotazníku měřeno sedmistupňovou škálou – podle pocitu osamělosti v posledních dvou měsících – téměř vůbec až téměř pořád).

(dalšími silně korelujícími položkami, které nebyly testovány v této práci byly sociální úzkost, obecné sebepojetí, psychologická vyspělost a některé další).

Ad. 2: Cooková¹² (2002) provedla výzkum, jehož hlavním účelem bylo zjistit rozdíly mezi studenty různých oborů na jedné americké univerzitě ve vztahu k jejich hodnotám a postavení na škále individualismus–kolektivismus. Důležitější však je, že zde byla použita škála PANAS (viz výše), u které byla prokázána poměrně silná korelace pozitivního afektu se škálou SWLS¹³. PANAS je konstruována jako seznam 20 emocí (10 pozitivních a 10 negativních – ty jsou v dotazníku smíchány), ke kterým se respondent vyjadřuje z hlediska vlastní intenzity jejich prožívání – slabě nebo vůbec; trochu; průměrně; docela dost; extrémně. Z deseti položek pozitivního a deseti položek negativního afektu pak byly odděleně vytvořeny součtové indexy (index pozitivního afektu a index negativního afektu), nabývající hodnotu <10; 50>.

¹¹ Tyto korelace byly následující (rozděleno podle pohlaví – 1.chlapci, 2.dívky): **osamělost:** $r = -0,48$, $p < 0,001$ respektive $r = -0,39$, sig. $< 0,01$; **fyzická atraktivita:** $r = 0,35$, sig. $< 0,001$ respektive $r = 0,28$, sig. $< 0,001$; **ostýchavost:** $r = -0,42$, sig. $< 0,001$ respektive $r = -0,21$, sig. $< 0,01$; **pocit štěstí:** $r = 0,71$, sig. $< 0,001$ respektive $r = 0,66$, sig. $< 0,001$

¹² Jedná se o studentský projekt, autorka je studentkou na Buena Vista University v Iowě, USA.

¹³ Tato korelace byla rozdělena podle dvou hlavních studijních směrů – ekonomického a humanitního – a podle pohlaví. Pro první směr to tedy bylo $r = 0,42$, sig. $< 0,01$, respektive $r = 0,27$, sig. $< 0,05$, a pro druhý $r = 0,56$, sig. $< 0,01$, respektive $r = 0,50$, sig. $< 0,01$.

Korelace mezi pozitivním a negativní afektem, a škálou SWLS je uváděna také Dienerem a dalšími (Pavot *et al.*, 1991; Diener *et al.*, 1997) a logicky vyplývá také z konceptu SWB (a jeho tří složek)¹⁴.

Další důležitou proměnnou, která zde byla použita bylo měření subjektivní spokojenosti s různými oblastmi života¹⁵. Měřeno zde bylo pět oblastí (romantický vztah, finance, známky, rodina a sociální život / přátelé), které byly v českém prostředí použity v mírně obměněném znění, a některé byly přidány navíc. Výsledný seznam byl: studium, popřípadě zaměstnání; partnerský vztah, popřípadě manželství; rodina; přátelé a společenský život; finance; zdraví a politika. S těmito oblastmi respondenti vyjadřovali svoji spokojenost na desetistupňové škále – úplná nespokojenost až úplné uspokojení. Z těchto položek byl následně vytvořen součtový index (nabývající hodnot <7; 70>) – index spokojenosti v životních oblastech.

Ad. 3: Z českého prostředí jsme použili položku kontroly nad životem, která v reprezentativním šetření *European Value Study* v České republice v roce 1999 vykazovala vysokou korelaci s proměnnou spokojenost se životem¹⁶. Kontrola nad životem (v této studii i v EVS) byla měřena otázkou o možnosti respondenta ovlivňovat vlastní život, na kterou odpovídal respondent na desetistupňové škále – vůbec ne až plně. Toto validizační kritérium bylo zkonstruováno s vědomím, že položka spokojenost se životem byla v šetření EVS reprezentovaná jedinou otázkou (nebyla zde použita škála SWLS). Riziko redukce validity škály SWLS bylo podle autorů této statě kompenzováno zjištěním z některých výzkumů, kde byla rovněž zjištěna vysoká korelace mezi spokojeností se životem¹⁷ a pocitem kontroly nad životem (např. Marshall *et al.*, 1996)¹⁸.

Ad. 4: Kromě výše uvedených konceptů, které reálně korelovaly se škálou SWLS, byl použit také koncept anomie, a to v souvislosti s metodou konstruované validity (Disman, 2000). Autoři této statě se domnívají, že lze vyslovit hypotézu o inverzním vztahu mezi anomii (viz např. Mareš &

¹⁴ Zde byly hodnoty korelace mezi PA a SWLS $r = 0,62$, mezi NA a SWLS $r = -0,30$ (u obou signifikance byla menší než 0,01).

¹⁵ Hodnoty korelací bohužel ve studii nebyly uvedeny, ba co více se zdá, že autorka rezignovala na hledání vztahu mezi těmito proměnnými. Do této studie byl rozšířený a pozměněný seznam životních oblastí použit zejména z jiného hlediska – nakořik je schopen výčet důležitých životních domén vytvořit nástroj pro měření obecné spokojenosti se životem. Viz též níže.

¹⁶ Hodnota této korelace se spokojeností se životem byla $r = 0,42$, sig. < 0,01.

¹⁷ Spokojenost se životem byla v této studii (Marshall *et al.*, 1996) měřena ne pomocí SWLS, nýbrž pomocí hodnocení několika životních oblastí (bydlení, jídlo, zdraví ...) na sedmistupňové škále. Diener i Pavot sice upozorňují, že SWLS měří na rozdíl od životních domén spíše obecnou spokojenost respondenta se životem, nicméně (zdrženlivě) uznávají že „ohodnocení respondentovy spokojenosti s běžnými oblastmi života může rovněž dodatečně poskytnout užitečné informace“ (Diener & Pavot, 1993). Později je explicitně uváděna možnost rozložení globální spokojenosti do různých životních domén – stejně jako rozdělení pozitivního a negativního afektu na dílčí emoce (Diener *et al.*, 1997)

¹⁸ V této studii byly nalezena silná korelace mezi kontrolou nad životem (*self-mastery*) a spokojeností se životem, autoři ale také zdůraznili nekauzálnost tohoto spojení, čili že počáteční kontrola nad životem nezpůsobuje následnou spokojenost se životem. Spokojenost se životem zde nebyla měřena na škále SWLS.

Rabušic, 1996) a spokojeností se životem. Lze totiž předpokládat, že anomie jako nedostatek sociálních norem může vést k úzkosti, ztrátě smyslu jednání, deviantnímu chování a rovněž snižuje předpověditelnost lidského chování (Durkheim, 1966; Merton, 1957; cit. dle Mareš & Rabušic, 1996). Tato položka by tedy podle naší hypotézy měla korelovat jak se škálou SWLS (negativně), tak s pocitem kontroly nad životem (také negativně).

Anomie byla měřena na škále, která již byla v českém prostředí použita (Mareš & Rabušic, 1996):

1. Nemá cenu obracet se na úřady, protože ty se o problémy obyčejného člověka příliš nezajímají.
2. Člověk dnes musí žít jen pro přítomnost, budoucnost se o sebe bude muset postarat sama.
3. Ať si říká, kdo chce co chce, průměrný člověk se má stále hůře.
4. Není příliš poctivé přivádět děti na svět, když budoucnost je tak nejistá.
5. Dnes člověk vskutku neví, na koho se může spolehnout.

Odpovědi byli reakce na jednotlivé položky – souhlasím, nesouhlasím. Dále byl vytvořen součtový index anomie, který nabýval hodnot $<0; 5>$.

Samotná škála SWLS (viz výše) je konstruována rovněž ve formě součtového indexu (rozsah $<5; 35>$).

Zjištění

Průměrná míra spokojenosti se životem (měřená na škále SWLS) byla v našem vzorku 23,1 (st. odchylka 6,3; rozsah 5 – 34). To je o přesně jeden bod méně, než referuje Neto (24,1; st. odchylka 5,9; rozsah 7 – 35). Při srovnání s výsledky jiných studií (zejména podobnými složením svého vzorku respondentů) je to například podobný výsledek jako studenti v USA (v závislosti na různých výzkumech 23,5; 24,5; 25,2; 23 a 23,7) nebo kanadští frankofonní studenti (muži 23,8; ženy 24,8). Je to výrazně více než u moskevských studentů (18,9), čínských studentů (16,1) nebo korejských studentů (19,8) (všechna data viz Pavot & Diener, 1993).

Dále bylo zjištěno, jak se liší průměrná míra spokojenosti se životem (měřená škálou SWLS) mezi pohlavími (viz tabulka č.1) – obecně spokojenější zde byly ženy.

Tabulka 1 – Srovnání průměru spokojenosti se životem podle pohlaví

pohlaví	N	průměr	st.odchylka	st. chyba průměru
muži	47	22,51	6,51	0,95
ženy	52	23,96	5,58	0,77

Při zjišťování, jak se v našem vzorku liší průměrná spokojenost se životem ve vztahu k politické orientaci respondenta (tabulka č.2) vyšlo najevo, že existují rozdíly mezi levicí, středem a pravíci, kdy spokojenost se životem klesá od pravicově orientovaných osob ke středu a nejnižších hodnot dosahují levicově orientovaní respondenti.

Tabulka 2 – Srovnání průměrů spokojenosti se životem podle politické orientace

politická orientace	N	průměr	st. odchylka	st. chyba průměru
levice	5	20,00	6,82	3,05
střed	47	22,00	6,47	0,94
pravice	45	24,60	5,95	0,89

Další charakteristikou našeho vzorku byla průměrná spokojenost se životem v závislosti na náboženském přesvědčení respondenta (tabulka č.3). Zde byli překvapivě spokojenější nevěřící respondenti – spíše by bylo možné očekávat opak.

Tabulka 3 – Srovnání průměrné spokojenosti se životem podle náboženského přesvědčení

náboženské vyznání	N	průměr	st. odchylka	st. chyba průměru
nevěřící	75	23,40	5,810	0,671
věřící	25	22,16	7,619	1,524

Při zjištění, jaké jsou rozdíly napříč sebezařazením se do sociální třídy a spokojeností se životem (tabulka č.4) bylo zjištěno, že existuje jakýsi vztah mezi těmito proměnnými, nicméně kvůli špatné obsazenosti jednotlivých kategorií opět nelze vynášet obecnější závěry.

Tabulka 4 – Srovnání průměrné spokojenosti se životem podle sebezařazení se do sociálních tříd

soc.třída – sebezařazení	N	průměr	st. odchylka	st. chyba průměru
nižší střední	4	23,25	5,12	2,56
střední	56	21,64	6,17	0,84
vyšší střední	36	25,14	6,30	1,05
vyšší třída	1	27,00		

Poznámka: kategorie nižší třídy nebyla vůbec obsazena, kategorie vyšší třídy pak pouze slabě.

Reliabilita.

Obecně koncept reliability odkazuje na průměrnou přesnost odhadu skutečného skóre ve zkoumané populaci. Jak již bylo zmíněno, kontrola reliability pomocí metody test – retest nebyla z časových důvodů provedena. Kontrola reliability škály SWLS tak byla prověřena pomocí modelu Crombachova Alfa, a byla založená na kontrole mezipoložkových korelací. Jeho vypočtená hod-

nota (0,8873) byla dost vysoká na to, abychom jednotlivé položky mohli považovat za vnitřně konzistentní a tudíž vhodné pro konstrukci součtového indexu (viz tabulka č.5)

Tabulka 5 – Statistika jednotlivých položek

	průměr škály ^a	variance škály ^a	korigovaná položka– celková korelace	umocněná vícečetná korelace	alfa ^a
<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	18,94	26,40	0,76	0,66	0,86
<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	18,36	26,50	0,71	0,52	0,87
<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	18,25	25,76	0,80	0,70	0,85
<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	18,23	26,10	0,70	0,51	0,87
<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>	18,86	25,14	0,69	0,48	0,87

^a po odstranění položky

Alfa = 0,8873

Alfa standardizovaných položek = 0,8897

Vnitřní validita.

Vnitřní validita škály SWLS byla prověřena pomocí faktorové analýzy. Nejprve bylo třeba se přesvědčit o vhodnosti této metody. Jedná se o škálu složenou z ordinálních proměnných, které mají poměrně dlouhé (sedmibodové) stupnice, a které mezi sebou nejsou příčinně vztaženy. Rovněž matice interkorelací naznačila, že bylo možno použít faktorovou analýzu (viz tab. č.6)

Tabulka 6 – Interkorelační matice

	<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>
<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	1,00				
<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	0,62	1,00			
<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	0,79	0,60	1,00		
<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	0,56	0,63	0,64	1,00	
<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>	0,59	0,56	0,64	0,55	1,00

Rovněž Kaiser–Meyer–Olkinova míra vhodnosti položek pro faktorovou analýzu je u všech jednotlivých položek vyšší než 0,7 (viz tabulka č.7), čili byla opět potvrzena vhodnost použití faktorové analýzy. Tomu pak na závěr odpovídá celková Kaiser–Meyer–Olkinova míra a Bartlettův test sféricity a nízká hodnota jeho signifikace (viz tabulka č.8).

Tabulka 7 – Míra vhodnosti položek (anti–image korelační matice)

položka	korelační koeficient
<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	0,80
<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	0,87
<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	0,79
<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	0,86
<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>	0,92

Tabulka 8 – Kaiser–Meyer–Olkinova míra a Bartlettův test

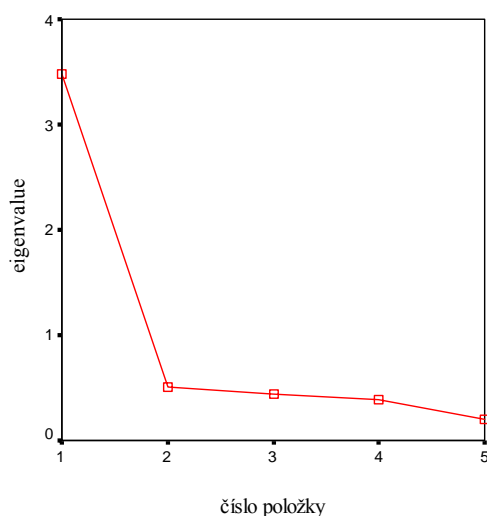
Kaiser–Meyer–Olkin míra vhodnosti položek		0,84
Bartlettův test sféricity	Approx. Chi–Square	272,46
	df	10
	signifikance	0,000

Bylo tedy možné přistoupit k samotné extrakci faktorů. Podle očekávání byl pomocí metody analýzy hlavních komponent extrahován jediný faktor (viz tabulka č.9 a graf č.1), což spolu s procentem vysvětlené variance (69,5%) a faktorovými zátěžemi jednotlivých položek (viz tabulka č.10) naznačuje vysokou vnitřní validitu. Z tohoto hlediska je tedy možné prohlásit škálu SWLS za silně vnitřně validní v českém prostředí.

Tabulka 9 – Celková objasněná variance

Položka	výchozí eigenvalues celkem	% variance	kumulativní %
<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	3,48	69,49	69,49
<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	0,51	10,25	79,74
<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	0,44	8,75	88,49
<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	0,38	7,63	96,12
<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>	0,19	3,88	100,00

Graf 1 – Suťový graf (Scree Plot)

Tabulka 10 – Matrice jednotlivých položek (korelace položek s extrahovaným faktorem)

položka	faktorová zátěž
<i>Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.</i>	0,89
<i>Moje životní podmínky jsou výborné.</i>	0,86
<i>Jsem spokojený se svým životem</i>	0,82
<i>Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.</i>	0,81
<i>Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.</i>	0,80

Vnější validita.

Prokazování vnější validity je, jak je již zmíněno výše, založeno na srovnávání korelací mezi zvolenými kontrolními proměnnými.

Tabulka 11 – Korelace kontrolních proměnných se škálou SWLS

typ proměnné	název proměnné	Pearsonovo r	sig. (oboustranná)	N
1	Pocit štěstí	0,48**	,000	99
1	Fyzická přitažlivost	0,23*	,024	98
1	Ostýchavost	-0,21*	,037	100
1	Osamělost	-0,23*	,020	100
2	Index pozitivního afektu ¹⁹	0,30**	,002	100
2	Index spokojenosti v životních oblastech	0,54**	,000	71
3	Kontrola nad životem	0,39**	,000	100
4	Škála anomie	-0,24*	,024	91

** korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.01

* korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.05

Ad. 1. Korelace mezi škálou SWLS a proměnnými osamělost, atraktivita, ostýchavost a pocit štěstí (viz tabulka č.11) naznačují vztah: v případě pocitu štěstí se – celkem pochopitelně – jedná o nejsilnější korelaci. V případě dalších proměnných se jedná o slabší, ale stále mírně silný vztah. Ve všech případech byly korelace signifikantní.

Ve srovnání s výzkumem z portugalského prostředí (Neto, 1992) jsou všechny korelace nižší, a to zhruba o třetinu až polovinu. Vysvětlení tohoto jevu by se zřejmě muselo opřít o několik různých faktorů: portugalské respondenty byli mladší, významnou roli zde také zcela jistě hraje vliv sociokulturního prostředí. I tak ale lze konstatovat, že se jedná o významný vztah všech uvedených proměnných ke škále SWLS. Že pocit štěstí bude korelovat s obecnou spokojeností se životem, lze celkem snadno anticipovat. Zajímavé je, že způsob, jak lidé sami sebe hodnotí z hlediska fyzické přitažlivosti (což zřejmě souvisí velmi silně s jejich sebevědomím – mimo jiné také kvůli věku respondentů a sociokulturnímu prostředí, pozitivně sankcionujícímu fyzickou atraktivitu až

¹⁹ Ač Cooková (2002) tuto korelaci neuvádí (narozdíl od Dienera) vypočítali jsme také korelaci mezi škálou SWLS a indexem negativního afektu, a to s očekáváním negativní korelace – silné a signifikantní podobně jako byla korelace s Indexem pozitivního afektu. Korelace však byla proti očekávání velmi slabá a nesignifikantní ($r = -0,022$, sig. = 0,83).

narcismus) poměrně silně souvisí s percepcí kvality jejich života. (Zajímavé by v tomto ohledu bylo zřejmě srovnání korelací v souboru s vysokým věkovým průměrem).

Potvrzena byla také negativnost pocitu osamělosti a ostýchavosti vůči obecného hodnocení svého života, dokumentovaná zápornými korelacemi. I v tomto případě se lze zřejmě odvolat na vliv podobných faktorů, jako v případě pozitivní korelace fyzického vzhledu – opět se silným vlivem osobního sebevědomí a sebejistoty, navázaného na zakotvené společenské normách. (normální je mít partnera, a hodně přátel a známých).

Ad. 2. Také korelace škály SWLS a indexu pozitivního afektu²⁰ byla střední až podstatná a vysoce signifikantní. Ve srovnání s prací Cookové byla asi o třetinu nižší – s výjimkou žen studujících obor ekonomického směru – zde byla také uváděna nižší signifikance než v naší studii.

Co se týče výsledků uváděných Pavotem (Pavot *et al.*, 1991), jedná se také asi o třetinu nižší korelaci, se stejnou signifikancí.

Korelace mezi indexem negativního afektu (index NA) a škálou SWLS, která je v dostupných studiích dokumentována vždy zhruba o polovinu nižší a záporná, se ukázala jako téměř nulová a silně nesignifikantní²¹. Především je třeba uznat, že chyba leží spíše v této stati, než že by se jednalo o převratný meritorní objev. Lze se domnívat, že problém mohl být způsoben převodem jednotlivých emocionálních položek z amerického prostředí, a v tomto ohledu mohly být některé negativní emoce považovány respondenty za spíše kladné (lze například polemizovat o hodnotové polarizaci emocí jako ráznost, vzrušení nebo zaujetí; je těžké dosáhnout identického sémantického obsahu jako v originálním *PANASu*). Nicméně se autoři snažili držet striktního významu těchto pojmů v češtině; minimálně se pak potvrdila teze, že některé složky SWB (pozitivně–afektivní a kognitivní) spolu souvisí.

Korelace mezi indexem spokojenosti v životních oblastech a škálou SWLS byla velmi silná. Je tedy evidentní, že ačkoli byla široce diskutována možnost využití míry spokojenosti v životních oblastech k měření globální, obecné spokojenosti respondentů se životem, měří tyto dva nástroje velmi podobné vlastnosti, ačkoliv definitivně nelze hovořit o úplném překrytí těchto konceptů. Otázkou zůstává, zda by bylo možné vytvořit takový výčet životních oblastí, které by mohly pokrýt většinu celkové životní dimenze (tento výčet by se zřejmě lišil mezi jednotlivými respondenty), a zda by takto vytvořený index prokázal vyšší korelaci se škálou SWLS, popřípadě nakolik.

²⁰ Tento index byl vytvořen prostým součtem pozitivních součástí škály PANAS (tu tvoří seznam 10 pozitivních a 10 negativních emocí), obdobně byl vytvořen index negativního afektu.

²¹ $r = -0,02$; sig. = 0,827

Ad. 3. Potvrdila se hypotéza, že kontrola nad životem úzce koreluje se spokojeností se životem, i když korelace oproti té v datovém souboru EVS byla nepatrně vyšší (ale stejně signifikantní). Je zde tedy patrná souvislost, mezi pocíťováním možnosti ovlivňovat svůj život a spokojeností s ním. V závislosti na tom by bylo možné při dalším výzkumu uvažovat i o využití dalších nástrojů, měřících koncept kontroly nad životem.

Ad. 4. Rovněž se potvrdila hypotéza o souvislosti mezi indexem anomie a spokojeností se životem, i když je poněkud slabší a signifikantní pouze na hladině 0,05. Souvislost mezi anomii jako pocíťem úzkosti, beznormovosti, popřípadě frustrace či znechucení pocíťovanou jedincem (v závislosti na tom, co škála anomie skutečně měří – viz diskuse Mareš, Rabušic, 1996) a spokojeností se životem tedy existuje.

(Podle předpokladu také korelovala negativně proměnná kontrola nad životem s indexem anomie – $r = -0,20$; ale signifikace byla příliš vysoká – $\text{sig.} = 0,06$).

Závěr

K testování reliability škály SWLS bylo použito Crombachovo Alfa, jehož hodnota ukazuje, že škálu můžeme považovat za reliabilní. Prostřednictvím faktorové analýzy jsme zjistili, že položky české škály SWLS tvoří jeden faktor.

Vnější validitu jsme testovali pomocí čtyř skupin nástrojů. Testování proměnných, které byly použité ve výzkumu v Portugalsku (Neto) přineslo výsledky, které jsou s portugalskými výsledky srovnatelné. Všeobecně korelační koeficienty dosahovaly nižších hodnot, ale zároveň s vysokou statistickou signifikancí. Zjistili jsme tedy, že charakteristiky jako pocíť štěstí, fyzická atraktivita, ostýchavost a osamělost jsou poměrně dobrými prediktory spokojenosti se životem. Druhým způsobem vnější validizace bylo sledování korelace škály SWLS a pozitivních a negativních afektů (PANAS). Vytvořený index pozitivního afektu vykazoval korelace s vysokou signifikancí, avšak index negativního afektu jako jediná proměnná použitá jako validizační kritérium korelovala se škálou SWLS velice nízce a navíc statisticky nesignifikantně. Je pravděpodobné, že takový výsledek mohl být do určité míry způsoben ne zcela přesným překladem, respektive odlišnými konotacemi, které mají jednotlivé pojmy v českém jazyce. Další proměnná, kontrola nad životem, kterou jsme použili jako validizačního kritéria, korelovala se škálou SWLS statisticky signifikantně. Jelikož tato proměnná je v podstatě formulovaná jako samostatná otázka se skórováním na desetistupňové škále, bylo by ještě vhodné zjistit, jakým způsobem se škálou SWLS korelují například škály, které měří podobné koncepty jako je kontrola nad životem (viz diskuse).

Na testování konstruované validity jsme použili Sroleho škálu anomie. Naše hypotéza (anomičtější lidé budou méně spokojeni se životem) se potvrdila, korelační koeficient indikuje slabý až střední vztah, i když je výsledek je statisticky signifikantní až na hladině 0,05.

Diskuse

V naší stati jsme se pokusili zjistit, zda-li je možné použít škálu SWLS v českém prostředí, a to na základě testování validity a reliability škály v pilotním výzkumu. Vzhledem k tomu, že statistické výsledky dosáhly požadované hodnoty, mohli bychom škálu prohlásit za použitelnou v českém prostředí. Menší část naší práce byla věnována také přínosu meritorních výsledků.

Zdá se tedy, že škála SWLS by mohla být poměrně vhodným interkulturním nástrojem měření spokojenosti se životem, k čemuž přispívá kromě jiných již zmiňovaných výzkumů i tento.

Samotní autoři škály (Pavot & Diener, 1993) uvádějí některé výhody a nevýhody škály SWLS. Silnými stránkami škály je to, že položky škály SWLS vytvářejí jeden faktor, dále to, že spokojenost se životem měřená škálou SWLS má podle všeho střední časovou stabilitu, a nakonec to, že koncept spokojenosti se životem vykazuje jistou autonomii od příbuzných SWB konstruktů.

Nevýhodou též může být, jako už bylo uvedeno, že škála SWLS neměří všechny aspekty SWB, ale jen jeho kognitivní část. Dalším limitem při použití škály SWLS může být například fakt, že je založená na osobním hodnocení, takže respondent může vědomě zkreslovat své odpovědi. Kvůli tomuto hendikepu je dobré doplnit SWLS škálami, které jsou založeny na jiném principu než subjektivním sebehodnocení (viz výše, například využití referencí rodičů nebo respondentovi jiných blízkých osob k referenci o jeho spokojenosti se životem).

Škálu SWLS je také možné modifikovat a přizpůsobovat podle účelu výzkumu. Například ve francouzské studii Fouquereauové a Riouxové (2002), která mimochodem vychází ze staršího převedení škály SWLS do francouzského prostředí (Blais *et al.*, 1989, cit dle Pavot & Diener, 1993) byla škála SWLS upravena tak, aby měřila spokojenost s profesionálním životem. Studie ukázala a prokázala, že i takto upravená škála je použitelná v odlišném sociokulturním prostředí. Také tento příklad může dále podporovat tezi, že škála SWLS je vhodným interkulturním nástrojem na měření spokojenosti se životem.

Dalším vhodným nástrojem, jak převádět škálu SWLS do cizího kulturního prostředí, by zcela jistě bylo využití dalších psychometrických nástrojů, zejména těch, které se týkají sebehodnocení. Z uvedené literatury může být patrné, že dalšími vhodnými externími validizátory by mohly být například Rosenbergova škála sebevědomí (viz též Diener & Schimmack, 2002), nebo

Neal–Seemanova škála bezmocnosti. Lze se ale domnívat, že tyto škály by nejprve měly být převedeny do daného kulturního rámce, před tím, než budou jako validizátory využity.

Nyní, po úvodní pilotní pilotáži, bylo velmi zajímavé otestovat škálu SWLS na reprezentativním vzorku celé české populace, kdy by měly některé meritorní výsledky určitě větší vypovídací hodnotu a na základě čeho by bylo možné generalizovat je na celou českou populaci.

Literatura a zdroje

Cook, J. 2002 – „Relationship Among College Major, Values and Subjective Well–Being“. <http://web.bvu.edu/faculty/tinsley/Stats/statsproject.doc>

Center for Outcome Measurement of Brain Injury – SWLS Properties (<http://www.tbims.org/combi/swls/swlsprop.html>).

Diener, E., Suh, E., Oishi, S. 1997 – „Recent Findings on Subjective Well–Being“. <http://www.psych.uiuc.edu/~ediener/hottopic/paper1.html>

Diener, E., Schimmack, U. 2002. „Predictive Validity of Explicit and Implicit Self–Esteem for Subjective Well–Being.“ <http://www.erin.utoronto.ca/~w3psyuli/msIESEandSWB.pdf>

Disman, M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Foquereau, E., Rioux, L., 2002 – „Élaboration de l'Échelle de satisfaction de vie professionnelle (ÉSVP) en langue française: une démarche exploratoire“. *Revue Canadienne Science du Comportement*, 34 (3), str. 210 – 215.

Marshall, G.N., Burnham, M.A., Koegel, P., Sullivan, G., Benjamin, B., 1996 – „Objective Life Circumstances and Life Satisfaction: Results from the Course of Homelessness Study“. *Journal of Health and Social Behavior*, 37 (3), str. 44 – 58.

Neto, F. 1993 – „The Satisfaction with Life Scale: Psychometrics Properties in an Adolescent Sample“. *Journal of Youth and Adolescence*, 22 (2), str. 125 – 128.

Pavot, W., Diener, E., Colvin, R., Sandvik, E. 1991 – „Further Validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the Gross–Method Konvergence of Well–Being Measures“. *Journal of Personality Assessment*, 57 (1), str. 149 – 161.

Pavot, W., Diener, D. 1993 – „Review of the Satisfaction With Life Scale“. *Psychological Assessment*, 2 (5), str. 164 – 172.

Rabušic L., Mareš, P., 1996 – „Je česká společnost anomická?“. *Sociologický časopis*, 32 (2), str. 175 – 187.

Simpson, P.L., Schumaker, J.F., Dorahy, M.J., Shrestha, S.N. 1996 – „Depression and Life Satisfaction in Nepal and Australia“. *The Journal of Social Psychology*, 136 (6), str. 783 – 790

Příloha:

1. Když zvážíte všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste šťastný/-á? Kam byste se zařadili na sedmistupňové škále, kde 1 znamená že jste nešťastný/-á a 7 velmi šťastný/-á?

<i>Nešťastný/-á</i>						<i>Velmi šťastný/-á</i>	<i>Neví</i>	<i>Neodpověděl/-a</i>

2. Když si vzpomenete na to, jaký je Váš vztah k ostatním lidem v posledních dvou měsících, kam byste se zařadil/-a na sedmistupňové škále, kde 1 znamená, že jste se necítil/-a osaměle téměř vůbec a 7 že jste se cítil/-a osaměle téměř pořád?

<i>Téměř vůbec</i>						<i>Téměř pořád</i>	<i>Neví</i>	<i>Neodpověděl/-a</i>

3. Když se nad sebou celkově zamyslíte, jak si myslíte, že jste atraktivní? Zařad'te se prosím na sedmistupňové škále, kde 1 znamená neatraktivní a 7 vysoce atraktivní.

<i>Neatraktivní</i>						<i>Vysoce atraktivní</i>	<i>Neví</i>	<i>Neodpověděl/-a</i>

4. Když byste měl/-a sebe sama charakterizovat z hlediska stydlivosti, kde se domníváte, že byste se nacházel/-a na sedmistupňové škále, kde 1 znamená vůbec ne stydlivý/-á a 7 velmi stydlivý/-á?

<i>Vůbec ne stydlivý/-á</i>						<i>Velmi stydlivý/-á</i>	<i>Neví</i>	<i>Neodpověděl/-a</i>

5. Někteří lidé mají pocit úplně svobodného rozhodování a kontroly nad svým životem a jiní mají pocit, že svůj život ovlivňovat nemohou, ať dělají co dělají. Prosím Vás, vyjádřete na následující desetistupňové škále, nakolik podle Vás můžete ovlivňovat svůj život.

<i>Vůbec ne</i>									<i>Plně</i>	<i>Neví Neodpověděl/-a</i>

6. Tady je seznam některých oblastí života. Nejprve bych chtěl(a), abyste přemýšleli o věcech, které máte na těchto oblastech rádi a které ne, a kolik uspokojení nebo nespokojenosti Vám tyto oblasti života poskytují. Potom míru Vaší spokojenosti označte číslem od 1 do 10, kde 1 je úplná nespokojenost a 10 úplné uspokojení. Oblastí, které se Vás netýkají můžete vynechat.

	Životní oblast	míra uspokojení
A	studium, popřípadě zaměstnání	
B	partnerský vztah, popřípadě manželství	
C	rodina	
D	přátelé a společenský život	
E	finance	
F	zdraví	
G	politika	

7. Do jaké míry souhlasíte či nesouhlasíte s následujícími výroky? Použijte sedmistupňovou škálu od 1-7 a ke každému výroku přiřad'te odpověď. Buď'te prosím upřímní.

výrok	souhlas / nesouhlas
Ve většině ohledů se můj život blíží mému ideálu.	
Moje životní podmínky jsou výborné.	
Jsem spokojený se svým životem.	
Dosud jsem získával ty důležité věci, které v životě chci.	
Kdybych svůj život mohl prožít ještě jednou, neměnil bych na něm skoro nic.	

1 = zcela nesouhlasím

2 = nesouhlasím

3 = spíše nesouhlasím

4 = ani nesouhlasím, ani souhlasím

5 = spíše souhlasím

6 = souhlasím

7 = zcela souhlasím

8. Níže je uvedeno 20 termínů, které vyjadřují emoce, nálady nebo pocity. Ohodnot'te prosím každou položku podle toho, jak intenzivně ji obvykle pociťujete, neboli jak silné máte obvykle tyto pocity.

A	Zaujetí	
B	Tíseň	
C	Vzrušení	
D	Rozmrzelost	
E	Ráznost	
F	Provinilost	
G	Vystrašenost	
H	Nepřátelství	
I	Nadšení	
J	Hrdost	

1 = slabě nebo vůbec

2 = trochu

3 = průměrně

K	Podráždění	
L	Ostražitost	
M	Zahanbenost	
N	Inspirace	
O	Nervozita	
P	Odhodlanost	
Q	Soustředěnost	
R	Panika	
S	Aktivita	
T	Ustaranost	

4 = docela dost

5 = extrémně

9. Nyní si přečtete pět výroků, se kterými můžete buď souhlasit nebo nesouhlasit. Přiřaďte ke každému výroku pouze odpověď souhlasím nebo nesouhlasím.

Výrok	souhlas / nesouhlas
Nemá cenu obracet se na úřady, protože ty se o problémy obvyčejného člověka příliš nezajímají.	
Člověk dnes musí žít jen pro přítomnost, budoucnost se o sebe bude muset postarat sama.	
Ať si říká, kdo chce co chce, průměrný člověk se má stále hůře.	
Není příliš poctivé přivádět děti na svět, když budoucnost je tak nejistá.	
Dnes člověk vskutku neví, na koho se může spolehnout.	

1 = souhlasím

2 = nesouhlasím

10. Do které společenské skupiny nebo třídy v seznamu byste se sám/-a zařadil/-a?

Nižší třída	1
Nižší střední třída	2
Střední třída	3
Vyšší střední třída	4
Vyšší třída	5
Neví	-1

11. V politice se hovoří o "levici" a "pravici". Kam byste zařadil(a) své názory na této škále?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Levice

Pravice Neví Neodpověď/-a

12. Jste věřící?

1 = ne

2 = ano

13. Můžete mi, prosím, sdělit rok svého narození?

--	--	--	--	--

14. Jste:

1 = muž

2 = žena